

Брюховецька О. А. Особливості реабілітації дітей інклюзивного середовища / О. А. Брюховецька // Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 14 грудня 2016 р.). – Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж луганського національного університету імені Тараса Шевченка». – Лисичанськ: ФОП Пронькіна К. В. – 2016. – С. 28 – 31.

У статті зазначаються особливості реабілітації дітей інклюзивної освіти. Ключовим принципом системи навчання таких дітей стає принцип створення умов для якомога меншої соціальної деривації, тобто розміщення дитини з обмеженими можливостями в найменш специфічному, замкненому, обмеженому середовищі.

Ключові слова: реабілітація, система навчання, психологічна функція, інклюзивне середовище.

Брюховецька О.А.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Постановка проблеми. За останні роки загальна захворюваність серед дітей в Україні, яка з певних обставин призводить до інвалідності, зросла на 19,2%, на наркоманію (першопричину деградації особистості) – у 2,5 рази, зареєстровано у 10 разів більше венеричних захворювань у середовищі підлітків.

У загальній захворюваності переважають недуги органів дихання, травлення, нервової системи і травми. Більше стало ендокринних, гематологічних, онкологічних захворювань. Почастішали нервово-психічні

розлади, унаслідок чого у 15 – 20% підлітків відбувається зниження соціальної і психічної адаптації.

Крім того, суб'єктом психолого-педагогічної реабілітації в загальноосвітній школі виступають діти з функціонально неспроможних сімей, діти, що зазнали насильства в сім'ї та поза нею (фізичного, емоційного тощо), діти, що мають розлади нервової сфери, діти зі шкільними невротами, із тимчасовою затримкою психічного розвитку.

Ключовим принципом системи навчання таких дітей стає принцип створення умов для якомога меншої соціальної деривації, тобто розміщення дитини з обмеженими можливостями в найменш специфічному, замкненому, обмеженому середовищі. За нормального психічного розвитку природна допитливість дитини є тією спонукою, на основі якої формуються навчально-пізнавальні мотиви, що визначають розумовий розвиток дитини у шкільному періоді її життя.

У дитини з обмеженими можливостями ця тенденція деформується. У таких дітей знижується сила і стійкість почуття допитливості. Спонукальна функція до набуття дитиною соціального досвіду значно зменшується. Унаслідок цього її розвиток, на відміну від звичайної дитини, визначають окремі компоненти самосвідомості. Передусім це суб'єктивне, найчастіше гіпертрафоване ставлення до соціальних наслідків своїх особистісних проблем. У такої дитини знижені відповідні позитивні психологічні передумови до соціокультурного розвитку.

Своєрідність дитини з обмеженими можливостями полягає і в тому, що руйнується наступність у формуванні і розвитку мотиваційних чинників до систематичного навчання. Його із самого початку доводиться будувати на тих спонуках, які є результатом процесу само оцінювання.

Позитивна роль обмеження в цьому процесі зводиться до того, що воно створює більше прецедентів для спрямування думки дитини стосовно своєї психічної організації, ніж за умов звичайного розвитку. Це в кінцевому результаті може позитивно позначитися на формуванні в неї нових

мотиваційних орієнтирів щодо власної освіти й особистісного розвитку. Це є справжньою життєтворчістю дитини з обмеженими можливостями, перебудовою своєї особистості.

Дитина з обмеженими можливостями повинна досягти соціальних стандартів, адекватних нормальній дитині. За такого підходу у школяра із розумовими та сенсорними вадами значно підвищуватиметься соціальна позиція й рівень самооцінювання.

Психологічна орієнтація такої дитини на свою винятковість формує й нове ставлення дорослих до неї. Невпевнені в собі діти використовують єдину вигідну для них стратегію представлення себе іншим – «людина, що потребує постійної опіки». Дитина з обмеженими можливостями часто зловживає своєю інтелектуальною чи сенсорною вадою та провокує дорослого на відповідне ставлення до неї. Така поведінкова стратегія сприяє досягненню нею певних цілей у міжособистісних взаєминах. Але при цьому в дитині формується головна психічна настанова на досягнення бажаних цілей маніпулятивним чином, що може сприяти становленню патологічної особистості.

Психологічна позиція винятковості, своєрідності призводить до того, що ставлення до такої дитини соціального оточення визначається суспільно встановленим виміром.

Інтелектуально сильніша дитина набуває можливості виявити свою соціальну активність стосовно менш здібної. Остання, у свою чергу, черпає у спілкуванні з більш активною дитиною те, що їй ще недоступне, але до чого вона прагне. Цінною є така організаційна форма навчання, як спільні колективи аномальних і нормальних дітей, підбір груп і пропорції інтелектуальних рівнів у них, що сприятиме інтенсифікації компенсаторних процесів [4, с.5].

Особистісно орієнтована освіта допомагає школяреві з розумовими та сенсорними обмеженнями включитися в систему повноцінних соціальних відносин ще в період шкільного навчання, не чекаючи його закінчення. За таких умов відбувається певний змістовий збіг навчання і соціальної ситуації розвитку аномальної дитини. Значною мірою підвищується рівень вірогідності

успіху в компенсаторному та навіть гіперкомпенсаторному розвитку дитини. Позитивна соціальна позиція школяра за такого типу навчання визначається тим фактом, що він не залишається на одинці зі своїми негараздами, зумовленими наявною вадою. Його психічний стан і динаміка інтелектуально-соціального розвитку розподіляються між іншими суб'єктами, стають колективною проблемою.

Освітньою стратегією щодо школяра з обмеженими можливостями має бути орієнтація на якомога менше зниження його соціальної позиції. За відсутністю чи недостатньою ефективністю роботи в цьому напрямі в аномальних дітей формується підозріливість, недовіра стосовно оточуючих. Дитина може компенсувати власні психологічні труднощі відповідними агресивними діями стосовно соціального середовища, у якому вона перебуває. Тому учень повинен усвідомити тимчасовий характер своєї низької соціальної позиції, зрозуміти, що лише від його психічних зусиль залежатиме її подальше зростання. Школяр аналізує свої стосунки з довкіллям, відокремлює ті, якими він може в міру своїх можливостей оволодіти в даний час і в близькій перспективі. Від цього багато в чому залежить його компенсаторний розвиток. Адже будь-яка сформована психологічна функція створює позитивні умови для становлення інших, стимулює їх більш ранню появу у психічному житті особистості.

Особистісним становленням таких дітей повинні постійно керувати дорослі. У такої дитини слід сформувати уявлення, що її життя – це безперервний процес розв'язання соціальних задач різної складності, які підпорядковані єдиній меті – її особистісній реалізації. Вплив педагога, психолога має спрямуватися на нагромадження такою дитиною внутрішнього, психічного потенціалу для несуперечливого повернення її в зону соціально-культурної дії – розумової, трудової, комунікативної та моральної [5, с.28].

Сутністю інклюзивної освіти є навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітній школі за умови пристосування освітнього простору до індивідуальних особливостей дітей, надання якісних освітніх послуг таким

дітям. Навчання зазначеної категорії дітей передбачає використання особистісна орієнтованих підходів у навчально-виховному процесі, застосування індивідуальних, групових форм роботи, враховуючи , вплив різних видів розладів і хвороб на процес навчання. Пріоритетними напрямками роботи є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини, з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя.

Навчання в інклюзивних класах дітей з особливими потребами, з одного боку, допомагає їм адаптуватися до нормальних життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, відчуження, сприяє зникненню соціальних бар'єрів та інтеграції в соціум, з іншого боку — вчить учнівську громаду школи спілкуватися та працювати разом. Основним елементом інклюзивного навчання є залучення батьків до навчально-виховного процесу, участі у розробці навчальних планів своїх дітей. Це дає їм змогу відчувати, що вони неодинокі, що вони є членами команди, яка підтримує їхню дитину й допоможе у подоланні труднощів. Налагодження партнерських стосунків з батьками, врахування культурних традицій, інтересів сім'ї дає можливість подолати стереотипи у роботі з сім'ями, які мають дітей з обмеженими можливостями. Лише за умови, що батьки, вчителі, асистенти й інші фахівці працюють разом, можна сподіватися на успіх у складній справі — адаптації до звичайного життя дітей з особливими потребами. Самореалізація батьків — у самореалізації дітей. Саме тому завдання психолога полягає у допомозі самореалізації батьків через розвиток рефлексії особливостей виховання і навчання дитини у процесі спілкування з нею. Важливим є позитивне прийняття дитини, корпорація у вирішенні проблем.

Висновки. Методично-компенсаторний розвиток забезпечується тим, що педагог, психолог постійно будують свою діяльність, орієнтуючись лише на навчально-виховні досягнення аномальної дитини. Її первинне обмеження і викликані ним соціальні та психологічні ускладнення при цьому не рекламуються, «викреслюються» із самосвідомості такого школяра. Остання

обставина має важливе значення для досягнення освітніх цілей. Шлях дитини до них буде не таким важким за умови, якщо «тінь минулого» постійно не тиснутиме на неї, тобто коли наявна вада не нагадуватиме про себе у внутрішньому і зовнішньому плані.

Список літератури

1. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. – К.: Науковий світ, 2010. – 195 с.
2. Родигіна І. Дидактичні умови реалізації компетентнісного підходу в навчанні // Біологія і хімія в школі. – 2007. – №5. – С.7 – 10.
3. Регіональна програма впровадження компетентнісно орієнтованого підходу в навчально-виховний процес. – Донецьк, 2004.
4. Уманець Г.М., Кобзар О.В., Кулеш В.О. Інклюзивна освіта: Особливій дитині – особлива увага. – Донецьк: Витоки, 2010. – 135 с.
5. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К, 2008.